

БЮДЖЕТ ТАШКИЛОТЛАРИДА ДАВЛАТ МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

Махмудов Баҳром

Тошкент молия институти 2-босқич магистранти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада бюджет ташкилотларининг давлат молиявий назоратини ташкил этиш муаммолари муҳокама қилинади. Молиявий назоратнинг асосий тушунчалари, турлари ва шакллари очиб берилган. Бундан ташқари, ушбу мақолада мавжуд муаммолар таҳлил қилиниб, мавжуд тизимни ислоҳ қилиш йўллари белгилаб олинди.

Калит сўзлар: бюджет ташкилот, давлат молиявий назорат, маблағ, тенденция, молиявий ресурслар, бюджет маблағлар, услуб, амалий жиҳатлар.

ABSTRACT

This article discusses the problems of organizing state financial control of budgetary organizations. The basic concepts, types and forms of financial control are explained. In addition, this article analyzes the existing problems and identifies ways to reform the existing system.

Keywords: budgetary organization, state financial control, financing, directions, financial resources, budget funds, style, practical aspects.

КИРИШ

Ўзбекистон Республикасида содир бўлаётган ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий характердаги ўзгаришлар муносабати билан молиявий назорат мавзуси янада долзарб бўлиб, иқтисодчи олимларнинг қизиқишини уйғотди. Молиявий назорат мавзуси дарсликлар ва махсус адабиётларда кенг ёритилган. Ўзбекистон Республикаси молиявий назорат тизимининг бугунги ҳолати, ривожланиш даражаси ва содир бўлаётган ўзгаришлар даврий нашрларда кенг ёритилмоқда.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Маълумки, бугунги кунда давлат молиявий назорати бюджет қонунчилиги асосида қурилган. Бюджет ташкилотларининг молиявий назорати давлат томонидан Ўзбекистон Республикасининг субъектлари ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан маблағлардан фойдаланиш ва тақсимлашнинг мақсадга мувофиқлигини текшириш ҳамда даромадлар тушумини ошириш учун захираларни топиш мақсадида давлат томонидан амалга ошириладиган

молиявий-иқтисодий назоратнинг бир қисмидир. Бюджет ташкилотлари, автоном ташкилотлардан фарқли ўлароқ, фаолиятдан олинган даромадларни мустақил равишда тақсимлаш ҳуқуқига ега эмаслигига қарамай, ички молиявий назоратнинг аҳамияти катта. Бюджет ташкилотси томонидан даромад олиш ташкилот фаолиятининг асосий йўналишини ривожлантиришнинг муҳим таркибий қисми сифатида кўриб чиқилиши керак.

Ташкилот фаолияти тартибга солинади ва ҳозирда кўпинча электрон ахборот тизимларида қайта ишланадиган ахборотнинг катта оқимлари билан тавсифланади. Маълумотлар тезкор равишда тўпланadi ва қайта ишланади, бу нафақат ташкилотнинг ўзи, балки унинг барча иштирокчилари фаолиятини доимий мониторинг қилиш имконини беради.

Бюджет муассасаларини ташкил этишнинг асосий мақсади тижорат манфаатлари эмас, ички назорат тизимини жорий этиш самарасини давлат топшириғини бажариш ва бюджет маблағларини бошқариш самарадорлиги нуқтаи назаридан муассаса фаолиятини яхшилашга йўналтириш мумкин.

Бюджет муассасаларининг молиявий назорати муассасанинг стратегик ва тактик мақсадларига эришишга қаратилган молиясини бошқаришга қаратилган. Давлат муассасалари учун, тижорат ташкилотларидан фарқли ўлароқ, бу бизнес қийматини максимал даражада ошириш эмас, балки давлатнинг, Ўзбекистон Республикаси субъектининг ёки муниципалитетнинг жамият учун аҳамиятли бўлган бошқарув, ижтимоий-маданий ёки бошқа функциялари ҳамда ваколатларини бажаришдир.

Молиявий назорат - бу хўжалик юритувчи субъектлар ва бошқарув фаолиятининг молиявий ва улар билан боғлиқ масалаларини уни ташкил этишнинг аниқ шакллари ва усулларидан фойдаланган ҳолда текшириш бўйича ҳаракатлар ва операциялар мажмуи.

Молиявий назорат турлари:

1. Давлат молиявий назорати.

Ҳукумат идоралари. Мазкур назорат жараёнида давлат ва жамият манфаатлари таъминланади, солиқ тўловчилар томонидан бюджет олдидаги мажбуриятларнинг бажарилиши ҳамда бюджет маблағларининг мақсадли сарфланиши текширилади.

2. Жамоатчилик назорати.

Нодавлат ташкилотлар ва муассасалар. Назорат объекти инспекторга қўйилган аниқ вазифаларга боғлиқ.

3. Идоравий назорат.

Вазирлик ва идораларнинг назорат-тафтиш бўлимлари ўз ичига олади. Бюджет таснифининг идоровий асослари бўйича ажратилган бюджет маблағларининг сарфланиши, шунингдек, бюджет ссудалари, субсидиялар, субвенциялар ва бюджетдан бошқа молиявий ёрдамлардан фойдаланиш текширилади.

4. Мустақил назорат. К

Корхоналар, ташкилот ва муассасалар, аудиторлик фирмалари ва индивидуал аудиторларнинг молиявий-хўжалик хизматлари. Назорат объекти хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий фаолияти, шу жумладан бюджетга солиқ тўлаш ва солиқни режалаштириш, ажратилган бюджет маблағларидан фойдаланиш ҳисобланади.

Шунингдек, молиявий назоратнинг *асосий вазифалари* мавжуд. Буларга қуйидагилар киради:

- 1) Ўзбекистон Республикасининг бюджет қонунчилигига, бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботида доир меъёрий ҳужжатлар ва йўриқномаларга риоя этилиши;
- 2) Бюджет муассасасининг ҳисоб-китоб операциялари;
- 3) Нақд пул билан операцияларни ҳисобга олишда акс эттиришнинг тўғрилиги ва тўлиқлиги;
- 4) Иш ҳақи бўйича ҳисоб-китоблар;
- 5) Моддий бойликлар ва асосий воситаларни ҳисобга олиш;
- 6) Бюджет маблағлари, касса ва ҳақиқий харажатларни ҳисобга олиш;
- 7) Ҳазначилик органларини сақлаш харажатлари сметасини бажариш бўйича даврий ва йиллик молиявий ҳисоботлар.

Шунингдек, кадрлар билан ишлашни ташкил этиш, ҳазначилик фаолиятини ахборот-техник таъминлаш ва ахборот хавфсизлигини таъминлашни текширади.

Бюджет ташкилотларига нисбатан *ички молиявий назорат* қуйидаги таркибий қисмларни ўз ичига олади: ички бухгалтерия назорати, фаолият самарадорлиги ва самарадорлигини назорат қилиш ва қонун талабларига риоя этилишини назорат қилиш.

Ички молиявий назоратнинг мақсадлари:

- Молия-хўжалик фаолияти самарадорлигини ва муассасаларнинг молиявий ҳолатини баҳолаш;
- Давлат топшириқларининг ҳақиқий (ҳисобот) параметрларининг мувофиқлигини аниқлаш;

• Аниқланган оғишларнинг сабабларини аниқлаш ва уларни бартараф этиш;

• Мумкин бўлган бузилишлар ва оғишларнинг олдини олиш;

• Ишлар (хизматлар) бўйича давлат топшириғи доирасида бажарилган ҳақиқий сифат кўрсаткичларининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган талабларга мувофиқлигини аниқлаш;

• Давлат мулкидан фойдаланиш самарадорлигини таъминлаш;

• Бюджет маблағларидан мақсадли фойдаланишни таъминлаш.

Ҳозирги вақтда мамлакатимизнинг молиявий назорати тизимида мавжуд бўлган юқоридаги барча фикрлар, шунингдек, ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ҳаётнинг ўзгарувчан шароитлари мавжуд муаммоларни ҳал этишни ва молиявий назоратнинг тубдан янги тизимини яратишни тақозо этади. Давлат молиявий назорати бутун иқтисодиётнинг самарали фаолиятининг ажралмас қисмидир. Айти пайтда Ўзбекистонда самарали молиявий назорат механизмини яратиш ва мавжуд муаммоларни ҳал этишга катта эътибор қаратилмоқда.

ХУЛОСА

Амалдаги норматив ҳужжатларни қайта ишлаш, назорат тизимини ҳуқуқий тартибга солишдаги зиддиятларни бартараф этиш муҳим аҳамиятга эга. Юқоридагилардан хулоса қилишимиз мумкинки, бюджет ташкилотларида молиявий назоратнинг мақсади ташкилот фаолияти билан боғлиқ муаммоларнинг олдини олиш ва бартараф этиш ҳамда унинг фаолиятини такомиллаштиришдан иборат. Ушбу текширишлар бюджет маблағларидан нотўғри фойдаланишни олдини олиш учун зарур.

REFERENCES

1. Atanelishvili, Tamar & Chikviladze, Mivheil & Silagadze, Nodar. (2017). ABOUT STATE FINANCIAL CONTROL. Ecoforum. 6. 5.
2. Kolodkina A.V., Lazarenko V.F., Ponomarev O.V. State financial control: problems and solutions // Sciences of Europe. 2016. №9-3 (9). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/state-financial-control-problems-and-solutions>
3. Nataliya Melnichuk Description of the budget control types in modern conditions of public finance management // Baltic Journal of Economic Studies. 2016. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/description-of-the-budget-control-types-in-modern-conditions-of-public-finance-management>

-
4. Oleg Vatslavskiy Question of improvement of budget control at the local level // Baltic Journal of Economic Studies. 2016. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/question-of-improvement-of-budget-control-at-the-local-level>
5. Хайдаров Мирёкуб Тожиевич Бюджет ташкилотлари молия йили якунида бухгалтерия субсчётларининг ёпилишига шарҳлар // Экономика и финансы (Узбекистан). 2015. №12. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/byudzhettashkilotlari-moliya-yili-yakunida-buhgalteriya-subschyotlarining-yopilishiga-shar-lar>